

D • N
6/12 1959

Partier och taktik

I den framgångsrika demokratin, i den välfärdsstat som formas efter några årtionden av stabil folkstyrelse, tenderar motsättningarna mellan partierna att försvagas eller försvinna. De gemensamma värderingarna, som i första rummet omfattar nationens bestånd och försvar samt sociala förbättringar i utjämningens tecken, blir förhärskande bland alla. De åskådningar som en gång någorlunda skarpt stod mot varandra degraderas till eggande minnen eller paroller vid val och fester; vad det gäller blir inte att tillämpa en samling idéer, utan att på grundval av vissa vaga och allmänt godtagna värdeföreställningar fatta position i det enskilda fallet. Visserligen finns kvar en benägenhet hos varje parti att verka för den politik som närmast motsvarar intressena hos partiets traditionella väljarkår. Men att med någon grad av säkerhet fastställa dessa intressen, eller ens de intressen som den närmast uppvaktade väljargruppen tror sig äga, blir besvärligt eller omöjligt. Det blir därför partibyråkratiernas sak att ta ställning och att söka övertya sina väljare om att detta ställningstagande passar deras intressen.

Att, exempelvis, klarlägga vilka grupper som har intresse av den nu beslutade omsättningskatten, respektive av folkpartiets motförslag, är nära nog otänkbart; till och med för att spekulera i saken behövs den ekonomiska insikten hos ett fåtal specialister. Och väljarna själva hade säkerligen, innan partibyråkratierna fattat ståndpunkt, i gemen ingen föreställning om vad de från intresssynpunkt borde önska. Först efter en tids propaganda uppstår bland massor av väljare en åsikt om vad som för dem är lämpligast; socialdemokrater börjar hålla på omsättningskatt, och folk ur andra partier börjar tro att omsättningskatt är något ytterst betänkligt.

I detta läge, som kännetecknar flertalet västeuropeiska länder likaväl som USA och de anglosaxiska staterna i andra världsdelen, krävs betecknande nog i den allmänna debatten klara alternativ. Economist är representativ för en mycket vanlig inställning då tidskriften före de engelska valen i oktober gång på gång hävdade att partiernas plikt var att framlägga och strida om bestämda program. Samma alternativtänkande påträffas överallt. Den svenska socialdemo-

kratin begär ett alternativ av sina motståndare, oppositionen begär ett program av regeringspartiet. I denna tävlan har självfallet regeringssidan en viss fördel, ty själva regeringsinnehavet ger illusionen av att en politik på lång sikt fullföljes, medan oppositionen är tvungen att formulera vad den vill. Men det centrala är att denna jakt efter alternativ är hopplös, eftersom den förutsätter innehavet av idéer, användbara åtminstone några år framåt. Realiteten är tvärtom att man inte vet ens vilka tvistefrågor som skall bli aktuella inom den

närmaste tiden och att man inte på förhand kan bestämma sin hållning i eventuellt uppkommande frågor. Vem visste för fyra år sedan att pensionsfrågan skulle dominera en rad val och folkomröstningar, vem visste för två år sedan att de finansiella svårigheterna skulle driva till den strid som just nu utkämpas i riksdagen och kommer att fullföljas vid valen? Och dock är det just ställningstagandet till dylika "tillfälliga" frågor som blir det viktiga i den framgångsrika, "färdiga" demokratis partistrider.

Vi har förut ofta betonat att denna demokratis utveckling måste leda till en genomgripande reorganisation av styrelsesättet, med samregering som första etapp. På den linjen har också en rad demokratier gått. I detta sammanhang stannar vi vid de omedelbara konsekvenser för partiernas verksamhet som framträtt i stater av annan typ, i stater där striden mellan regering och opposition fortfarande är det huvudsakliga i bilden.

En risk blir taktikens allt starkare inflytande på partibyråkratiernas uppträdande och därmed på valsituationerna. Den nästan totala bristen på ideologiska motsättningar och den starka begränsningen av intressemotsättningar ger partierna ett slags obundenhet av det sakliga som gör att makten och taktiken blir de stora lockelserna i spelet. Opposition och utbrytningar inom partierna blir i samband härmed allt mindre att befara, ty för sådant fordras ideologiska och sakliga motiv. Därför kan vi konstatera hur partierna, trots, eller snarare till följd av, sin förvandling från ideorganisationer till byråkratier, uppträder med samma disciplin och taktik som trupper på ett slagfält med segern som enda mål. De två senaste stora frågorna i svensk politik, pensionsfrågan och skattefrågan, är utmärkta exempel; man tvekar om hur man skall handla, så kommer parollerna från ovan, riksdagsmän, talare och skribenter sätts i rörelse, och plötsligt har vi en stor politisk drabbning med de gamla uttjanta fälttecknen ånyo framdragna för att egga och värva. Under dessa båda bataljer har blott en enda man inom partibyråkratierna tillållas förskräckelse visat bristande disciplin. Ett annat exempel på taktikens dominans är de tillfälliga koalitioner — då, såsom i Sverige och Danmark, fienderna blir vänner för en tid i regeringsinnehavets hägn — och det ständiga talet om sådana koalitioner; att anklaga de andra för en tendens till koalition med socialdemokraterna har blivit ett av ledmotiverna i de tre demokratiska oppositionspartiernas verksamhet.

Med taktikens välde sammanhänger nära en hetsighet i partikampen som för folket utanför stridslinjen måste te sig överdriven och konstlad. Hos de ledande grupperna är den säkert äkta, ty här blir maktviljan och irritationen

över de andras taktiska grepp — som för var och en blir ursäkt för den egna taktiken — källor till patetisk ilska. Men för massan av valmän finns inte en sådan situation, och de politiska lidelserna väcker förvåning och en känsla av distans. Det farliga intrycket att politiken inte är en sak för folk i allmänhet, utan för konsigerande grupper i riksdagar och partistyrelser, breder ut sig trots de agerandes våldsamma gester och vädjanden.